

Asia: VN/24190/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikoslain 12 ja 25 luvun muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL ry (jäljempänä ”SPJL”) kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä. SPJL esittää lausuntonaan seuraavaa:

Yleistä

SPJL pitää esityksen tavoitteita lähtökohtaisesti perusteltuina. Vieraan valtion lukuun tapahtuva vahingollinen vaikuttaminen, vakoilurikosten edistäminen sekä niin sanottu pakolaisvakoilu ovat vakavia ilmiöitä, joihin viranomaisilla tulee olla asianmukaiset keinot puuttua. Samalla on kuitenkin välttämätöntä tunnistaa, että esitys lisäisi poliisin ja muiden rikosprosessiviranomaisten osaamisvaatimuksia tavalla, joka edellyttää suunnitelmallista koulutusta, riittäviä resursseja ja selkeää työnantajan ohjeistusta.

Koulutus- ja resurssitarpeet

Poliisilain muutosten myötä poliisin tulisi jatkossa arvioida uusien rikosnimikkeiden perusteella salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytyksiä. Tämä koskisi erityisesti vahingollista informaatiovaikuttamista ja materiaalsen tuen antamista vakoilurikoksen tekemistä varten.

Ehdotetut rikostunnusmerkistöt ovat sisällöltään vaativia. Esimerkiksi vahingollista informaatiovaikuttamista koskeva säännös edellyttäisi arviointia muun muassa vieraalta valtiolta tai sen edustajalta saadusta toimeksiannosta, totuudenvastaisen tiedon esittämisestä tai levittämisestä,

yhteiskunnalliseen päätöksentekoon liittyvästä merkittävyydestä sekä siitä, vaarantaako teko selvästi Suomen turvallisuutta, väestön terveyttä tai muuta yhteiskunnalle tärkeää toimintoa.

Tällainen arviointi on käytännössä vaativaa. Se edellyttää rikosoikeudellisen osaamisen lisäksi ymmärrystä informaatiovaikuttamisesta, vieraan valtion toiminnasta, tiedustelutoiminnan rakenteista, perusoikeuksista ja salaisten tiedonhankintakeinojen käytön oikeudellisista rajoista. Poliisin virkamiesten näkökulmasta on välttämätöntä, ettei näin vaativien uusien toimivaltuuksien soveltaminen jää yksittäisten virkamiesten oman harkinnan varaan ilman riittävää koulutusta ja käytännön ohjeistusta.

Esitysluonnoksessa todetaan myös, että yksittäisen tapauksen käsittely voi olla tavanomaista kalliimpi ja vaatia tavanomaista enemmän työaika, koska säännöshedotukset ovat monitasoisia ja näyttö voi olla sirpaleista. Lisäksi esityksessä arvioidaan, että uudet säännökset edellyttävät koulutuksen järjestämistä lainsoveltajille.

SPJL korostaa, että tätä koulutus- ja resurssitarvetta ei tule aliarvioida. Vaikka arvioidut tapausmäärät jäisivät vähäisiksi, yksittäiset asiat voivat olla työmäärältään ja oikeudelliselta vaativuudeltaan poikkeuksellisen raskaita. Poliisin tulee saada riittävät henkilöstöresurssit ja erityisosaaminen, jotta uusia säännöksiä voidaan soveltaa oikeusturvaa vaarantamatta ja virkamiesten virkavastuun kannalta kestävällä tavalla.

Uusien säännösten soveltaminen voi liittyä tilanteisiin, joissa virkamies joutuu tekemään nopeita ratkaisuja esimerkiksi esitutinnan aloittamisesta, salaisten tiedonhankintakeinojen edellytysten arvioinnista, asian kiireellisyydestä tai tiedon suojaamisesta. Tällaisissa tilanteissa virkamiehen oikeusturva edellyttää, että päätöksenteon tueksi on saatavilla ajantasainen ohjeistus, riittävä esihenkilötuki ja tarvittaessa oikeudellinen neuvonta.

Vainoamista tiedustelutarkoituksessa koskeva ehdotus on viranomaistyön kannalta erityisen vaativa. Esitysluonnoksen mukaan pakolaisvakoilun kohteena olevat henkilöt eivät välttämättä ilmoita kokemastaan viranomaisille, koska heitä voidaan painostaa vaikenemaan tai he voivat pelätä lähtömaassaan asuvien läheistensä puolesta. Esityksessä tuodaan esiin myös riski siitä, että rikosoikeudelliset keinot voivat kohdistua henkilöihin, joita on itseään lainvastaisesti pakotettu, uhkailtu tai kiristetty toimittamaan tietoja.

Tämä edellyttää poliisilta erityistä osaamista. Esitutkinnassa on kyettävä tunnistamaan, onko henkilö itsenäinen rikosentekijä vai onko hän itse painostuksen, pakottamisen tai muun hyväksikäytön kohteena. Tällä on merkitystä sekä rikosoikeudellisen vastuun että asianomistajan aseman ja suojelutarpeen arvioinnissa.

SPJL katsoo, että pelkkä uuden rikossäännöksen säätäminen ei riitä, ellei viranomaisille samanaikaisesti varmisteta koulutusta ilmiön tunnistamiseen ja asianmukaiseen käsittelyyn. Erityisesti koulutuksessa tulee käsitellä pakolaisvakoilun käytännön ilmenemismuotoja, uhrien kohtaamista, tulkkaus- ja luottamuskysymyksiä sekä sitä, miten painostuksen kohteena olevat henkilöt voidaan tunnistaa rikosprosessissa.

Resurssien riittävyys ja seuranta

Esitysluonnoksessa arvioidaan, että ehdotettujen uusien rikossäännösten aiheuttamat kustannukset voidaan kattaa nykyisten määrärahojen ja julkisen talouden suunnitelman puitteissa. Samalla esityksessä kuitenkin tunnistetaan, että yksittäiset asiat voivat olla tavanomaista työläämpiä ja että koulutusta tarvitaan. SPJL pitää tärkeänä, että resurssivaikutuksia seurataan lain voimaantulon jälkeen. Mikäli käytännössä ilmenee, että uudet rikosnimikkeet aiheuttavat poliisille, syyttäjälaitokselle tai tuomioistuimille arvioitua enemmän työmäärää tai edellyttävät erityisosaamista, viranomaisille on osoitettava lisäresursseja.

Resurssikysymystä ei tule arvioida pelkästään tapausten lukumäärän perusteella. Yksittäinen vahingollista informaatiovaikuttamista, vakoilurikoksen edistämistä tai vainoamista tiedustelutarkoituksessa koskeva asia voi olla oikeudellisesti, teknisesti ja näyttökysymysten osalta huomattavan vaativa. Poliisin työmäärään voivat vaikuttaa esimerkiksi kansainväliset kytkennät, salassa pidettävä aineisto, digitaalinen todistelu, vieraan valtion toimijoihin liittyvät selvitykset sekä uhrien suojelutarpeet.

Yhteenveto

SPJL pitää esityksen tavoitteita perusteltuina, mutta korostaa, että sääntelyn onnistunut toimeenpano edellyttää riittäviä koulutus- ja henkilöstöresursseja sekä virkamiesten oikeusturvan turvaamista.

Erityisesti poliisin osalta ehdotetut muutokset lisäävät osaamisvaatimuksia. Uusien rikosnimikkeiden tunnusmerkistöt ovat vaativia, ja niiden yhteys salaisiin tiedonhankintakeinoihin korostaa tarvetta huolelliselle koulutukselle ja yhdenmukaiselle ohjeistukselle. Työnantajan on huolehdittava siitä, että virkamiehillä on tosiasialliset edellytykset soveltaa sääntelyä lainmukaisesti ja oikeusturvaa vaarantamatta. Lain vaikutuksia poliisin ja muiden rikosprosessiviranomaisten työmäärään on seurattava myös voimaantulon jälkeen, ja tarvittaessa viranomaisille on osoitettava lisäresursseja.

Näillä huomioilla SPJL katsoo, että esityksen tavoitteita voidaan pitää kannatettavina, kunhan sääntelyn toimeenpanossa huolehditaan asianmukaisesti poliisin ja muiden virkamiesten koulutuksesta, resursseista ja oikeusturvasta.

Thurin Jesper
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto SPJL r.y.